

הרב משה יששכר גולדברג ז"ל / מה עבר הקרוב

א. הישיבה אחרי מהפכה

רבה של סלוצק, הגאון ר' איסר זלמן מלצר זצ"ל, האיר בזיו תורתו ובנועם מידותיו את עיני בני עדתו ואלפי תלמידים נהרו אליו מרחוק ומקרוב.

אף על פי שאנשי סלוצק היו רבם ככולם מתנגדים ולא נקטו בשיטת החסידים להרבות שיחה על הנסים והנפלאות שאירעו בכח צדיק פלוני, או רבי קדוש אלמוני, בכל זאת האמינו ההמונים באמונה שלימה. כי כוח טמיר צפון ברבניהם וצדיקיהם ואת אשר יברכו יבורך — בחינת „רצון יראיו יעשה“. זכורני כד הוינא טליא, שמעתי מפי אמי מעשה, שהגדיל בעיני בני העיר, את גדולתו וצדקתו של רבנו איסר זלמן מלצר ז"ל. בא שוטר רוסי לבית הרב בפקודת קצין המשטרה וציווה עליו לעשות דבר מה. למרות רצונו ולא — יאסר. לא נרתע הרב ולא ציית. הכריח השוטר את הרב ללכת עמו למשטרה ואף סחבו בכוח. אותו שוטר היו לו שבעה בנים וסמוך לאותה השערוריה חלה לפתע בנו הבכור ומת. לא עברו ימים מועטים וגם בניו האחרים חלו ומתו ונשאר לו רק בנו האחרון, שגם הוא פרפר בין החיים והמות. האמין השוטר השכול שיד ה„ראבין“ הקדוש באסון ובא לבקש ממנו סליחה. נכנס לבית הרב, השתטח אפיים ארצה, בכה והתחנן שימחול לו ויתפלל להחלמת בן זקוניו. הרב מחל ובנו הבריא.

בימי מלחמת העולם הראשונה הושבתה שמחת חג הסוכות היתה לתוגה. מיום ליום רבו הקרבנות בחזית, שהתקרבה לסלוצק. בתי התפלה המו מרוב מתפללים, אבל מצב־הרוח היה מדוכדך, על שלא היה בבית־הכנסת אף אתריג אחד. לרגלי הדרכים המשובשות השיגה קהילת סלוצק באותה שנה רק שני אתריגים, אשר הונחו בבתי הרבנים. בני העיר נהרו לבית רב זה או משנהו לזכות במצות ד' המינים. אבא ז"ל לקחני עמו וגם אנחנו היינו משתוקקים לקיים מצות נטילת לולב בבית הרב ר' איסר זלמן ז"ל.

אך הודה הצאר ניקולאי השני האמינו כל התושבים, כיהודים כנכרים, שסדר חדש של חופש ושוויון אחים מחלט יירש את מקומו של המשטר הרקוב. צעירי היהודים בסלוצק התפרצו מרוב שמחה ברחובות קריה, ערכו הפגנות סוערות והביעו בפומבי מה שהיה כבוש בלבותיהם בתקופת המשטר הישן. במצעדים השתתפו הציונים למפלגותיהם וחברי ה„בונד“ היהודי. הראשונים הלכו שלובי זרוע, כשהדגל הכחול־לבן נישא בראש המחנה וכל העם שרים בהתלהבות „שם בארץ חמדת אבות“ ו„שאו ציונה נס ודגל“ וכו' וכו'. הבונדאים גם הם צעדו בגאון, כשהדגל האדום מתנופף ושירת ה„שבועה“ הבינדאית וה„מארסיליזה“ בפייהם.

לא היו ימים טובים ליהודים כימים ההם. טובי העיר חששו, פן יסחף הנוער בזרם המהפכה ויתרחק כליל ממסורת אבות. לשם סייג הגו את הרעיון לייסד בית ספר תיכוני ומודרני על טהרת הקודש. כדי למשוך את הנוער החולט, שהתלמידים ילבשו מדים מיוחדים וכפתוריהם נחושת קלל, שמתוכם יובלט איזה סמל יהודי. תלמידים אלה לא יופלו

מחבריהם שבגימנסיה הרוסית גם בתכנית הלימודים וגם בתלבושת נאה. ועוד יעלו עליהם בלימודי קודש.

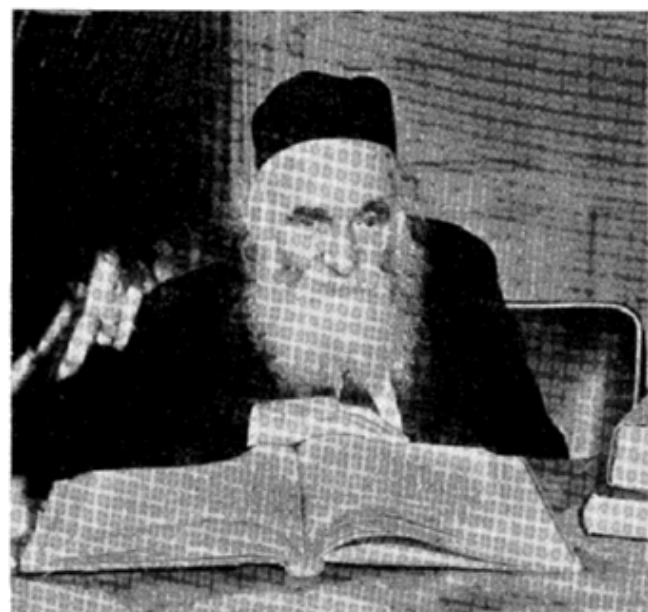
רעיון זה עשה נפשות וחולל גם קנאה בלב נערים כמוני, שחונכו על ברכי התורה בלבד. אודה ולא אבוש, שאפילו בימי הצאר, התקנאתי בחברי שלמדו בבתי הספר התיכוניים שבעיר. התנחמתי בייסוד בית הספר לתורה ומדע, שבו אלמד גם תורה וגם מדע ואדמה גם בלבוש החיצוני לתלמידי הגימנזיות. גליתי סודי לאבא מארי ז"ל ופניו נעשו רצינים. „נלך לבית הרב“ — אמר. אבא סיפר לרב מה שבדעתי לעשות. הרב לטף את לחיי דרך חיבה ואמר: „בית ספר כזה הכרחי הוא לנערים, שנחשול המהפכה מסכן את יהדותם. יש לחשוש, שלרגלי החופש יתרחקו חלילה לגמרי מחיק הוריהם, ונחוק לקרבם ולהחזיקם במסגרת של חיי מסורת. אולם בחר שכמותך, שחונך וגודל בבית של תורה ויראה — למה זה תחשק נפשך בבית ספר, שלימודי התורה מוגבלים בו, וקודש וחול משמשים בו בעירובייה? כלך לך לישיבה ושם תמצא את עולמך.“

דברים פשוטים ולבביים אלה, שנאמרו בחיבה ומתוך נימה של דאגה סמויה, חדרו עמוק ללבבי ולא חלמתי יותר על גימנסיה. על מדים ועל כפתורי נחושת. אגב, עבודה כבירה הושקעה בייסוד בית אולפנא זה וחבל שלא נתגשמה המשימה לרגל המאורעות והמהומות שבאו כחתף והחשיכו את שמי יהדות רוסיה.

רבה היתה התסיסה במחנה ישראל בחדשי הדבש של הריבולוציה. בשלטון הצאר היה קשה להגשים את השאיפה לביטוי חפשי של היחיד והציבור, מאימת המשטרה, שעקבה אחר פעולותיהם של מנהיגי התנועות הלאומיות. אך נשברה זרוע העריצות ואחרון הרומנובים נחל תבוסה, התפרצו כוחות אדירים ברחוב היהודי. זכורני איך רעשה העיר בפרוס הבחירות ל„קהילה“ ול„אסיפה המכוננת“, „אגודת ישראל“ הופיעה בציבור ככוח מאורגן. ה„ציונים“ וה„בונד“ גם הם ניהלו תעמולתם במרץ רב. סיסמאות התעופפו בחלל העיר, כרוזות הדבקו על גבי כתלים ועמודים. בטבור העיר ברחוב „שאסיי“ העלו הדתיים תמונה, שתאירה זקנים ונערים נושאים ספר תורה בזרועותיהם וצועדים בשביל, העולה מעלה מעלה, לאורה של שמש חדשה, המפציעה בשמי היהדות. מאות אנשים ונשים, בטיילים בשבתות להנאתם. היו מתעכבים ומשתאים. הושפעו מהתעמולה לקראת הבחירות, או, שבכלל, התפלאו, נוכח העובדה של פעולת הדתיים, המפרסמים בגלוי ענינים פוליטיים, שעד כה היו לגביהם ענינים טפלים.

גם בתי הכנסת שמשו כבמות להמונים בימות תעמולה. לנגד עיני ניצב כמו חי, לפני ארון הקודש, ר' זליג מסטרובין (הרב ר' זליג פורטמן), שנפטר בניר־יורק, ממעולי בחורי הישיבה בסלוצק. פיו חוצב בטויים נלהבים, המרתקים קהל שומעיו. הרב אברהם יצחק שיסגל ז"ל, השמיע את דבריו בסגנון מלוטש ובנעימה מתוקה וצלולה. הר"מ ר' אהרן קוטלר, יבדל לחיים, עמד על הדיוכן ומפיו פרצים דברים כלהבות אש.

עזבנו גם את בית הכנסת, אחר כך התגנבנו דרך הדלת הפתוחה. כאן היה עלינו להתגבר על המכשול הראשי, העמדנו ספסלים על גבי ספסלים (סטנדרט בלע"ז), וטיפסנו עליהם, כשהם מתנודדים. לבסוף לפני החשיכה מצאנו שתי גמרות "גיטין" וילנאות, מכורות יפה. ירדנו בשלום והחזרנו את הספסלים ואת הסטנדרט למקומותיהם.

הגאון ר' אהרן קוטלר

למחרת נכנסנו מבוישים לבית הרב, לאשרנו נכח שם אותו ר' משה מלעכעוויץ. סיפרנו לו את הפרשה כולה. ר' משה האזין לדברינו, כשבת צחוק מרחפת על פניו, ואישר את הפעולה. בזה נגולה המעמסה מעל מצפוננו והוקל לנו.

למחרת הופיעה דמותו האצילית של הרב בפתח הישיבה, נכנס בנחת, החליף דברים עם בחורים אחדים, כאילו היה אחד מהם, והתהלך אנה ואנה, כשהוא שקוע במחשבות. כשהתישב נגשנו אליו, אני וחברי, בלב רועד ומלא גילה כאחת והבחינה החלה. הוא לא שאל קושיות חריפות ולא התפלפל ביותר ומצא. שאנו ראויים ללמוד באופן עצמאי.

שמור בזכרוננו אותו יום חורף, שבו גלתה הישיבה מסלוצק לקלצק, לאחר שאושר החוזה בין הבולשביקים והפולנים, כי העיר תעבור לשלטון הסובייטי. הר"מ ר' אהרן קוטלר שליט"א ומשפחתו, וכמה מבני הישיבה המבוגרים, טענו את כליהם על העגלה והם עצמם הלכו ברגל שחחי ראש ועגומי נפש. גלתה ישיבת "עץ חיים" דסלוצק — אבל לא גלות שלמה, כי מיעוט ניכר מתלמידיה, ובראשם הרב דמתא והמש" גיח ר' אשר סנדזינסקי, נשארו להמשיך את עבודת הקודש בעיר, למרות הקשיים והסכנות הצפויים מראש. כך נגזר גוף הישיבה לשנים.

לא ארכו הימים והתלמידים בסלוצק הרגישו שהמשלה הסובייטית דוחקת את רגליהם וגם הם ראו הכרח להתחמק דרך הגבול ולעבור לקלצק. אף שלא קשה היה "לגנוב" את הגבול, בעזרת מבריחים מומחים לדבר, היתה

אף הרב דמתא ר' איסר זלמן מלצר זצ"ל, בהדרת פניו המ" פיקים רוך עדנה, היה מופיע מדי פעם בפעם בין הנאמנים. זכורני, באחד מלילות החורף, התאסף בבית המדרש הגדול קהל רב לשמוע דברי הנאמנים, או בכוונה להפריע. הרב עלה על הבימה ואך פתח את פיו, התחילו עזי פנים אחדים לשסעו בקריאת בינים. נענה הרב ואמר רכות כמשמיע שיעור תורני לפני תלמידיו: "יפריעו כמה שיפריעו, זה לא יזיק לנו" והמשיך בנאומו.

מלחמת העולם הראשונה, שהביאה בעקבותיה בעיות קשות והרס רב בכל ענפי החיים, פגעה קשה גם בישיבת "עץ חיים" בסלוצק. הגיוס הצבאי, הדרכים המשובשות והסכנות, המצויות בשעת חירום, הפחיתו את מספר התלמידים.

הרשות החרימה את בנין הישיבה המרווח ועל הישיבה נגזירה גזירת גלות. תחילה לבית הכנסת דחייטים ואחר כך לביהכ"נ ע"ש ר' איסר'קע. זכורים לי רגעי האושר, שפעם בלבנו, כשפונה בנין הישיבה ואנו חוזרנו לגבולנו. אמנם נתרבו התלמידים, אבל מספר הגמרות נתמעט באופן ניכר, ואם גמרות אין — תלמוד מגין? מלאי הגמרות, שהיה בידי מוכרי הספרים, נתדלדל; הקשר עם המ"לים לספרי קודש נותק. נודדו תלמידים ומהרו לבתי הכנסת שבעיר להשיג את מסכת "גיטין" ברשות הגבאים. היו כאלה, שמולם שיחק להם להשיג גמרא, אם בהשאלה ואם בכסף מלא, מאדם פרטי, אוצר החכמה.

אני וחברי יצחק סוכליצקי (כעת בישראל) הלכנו מבית כנסת אחד לשני ולא מצאנו את מבוקשנו. בעוד אנו אובדי עצות הבריק רעיון במוחנו: הגמרות של פליטי לעכעוויץ, אכן, כשנמלטו יהודי לעכעוויץ מאימת המערכה, שהתקרבה אליהם — הם גלו ותורתם בידם: ספרי ש"ס, פוסקים ושאלות ותשובות, הספרים נטענו על עגלות וחובלו לסלוצק, הואיל ורב היה הדוחק בדירות לאחסן אוצר ספרים גדול ויקר ערך כזה, נמלכו הפליטים והניחו את כל הספרים על אדני החלד-נות בבית הכנסת הקר.

לבנו חמד את הגמרות "גיטין", שבאוצר ההוא, אך שני מכשולים היו בדרכנו, ראשית כיצד מטפסים ומגיעים לגובה כזה? שנית, המותר לקחת בלי רשות. אשר למכשול השני הלכנו לשאול את הרב. הוא התהלך אנה ואנה, שקע במחשבות ולאחר ישוב הדעת פסק: מותר לקחת בלי רשות ועל מנת להתחזיר. פני הרב היו רציניים ביותר והעידו, שקשה לו להחליט על דעת עצמו. וכנראה, הציע בכוונה שנשאל את פי ר' משה, אחד מתלמידי הישיבה הוותיקים. והוא, בוודאי, יבין את צו השעת.

ר' משה זה, היה למדן מופלג ואציל רוח ולאחר מכן נתמנה לרב בקלצק, בראשית שנת העשרים. לפי השמועה נספה בידי הנאצים ימ"ש.

את חטאי אני מזכיר. את ר' משה מלעכעוויץ חיפשנו באותו יום ולא מצאנוהו. ניגשנו לעבודה במחשבה, כי בדיעבד יסכים, אלא שהיינו מוכרחים לבצע את הפעולה דוקא ביום השבת, כי בימות החול היה ביהכ"נ סגור. נכנסנו לבית הכנסת בשעת תפילת מנחה, פתחנו במקצת דלתות צדדיות כדי שהשמש לא יבחין בכך. כשגמר הקהל תפילת מנחה ונכנסו לחזקת שפלות, לאמירת "אשרי תמימי דרך" ותפילת ערבית,

אוצר החכמה

ישיבת "עץ חיים" בסלוצק שורכת גדות (בדרך לקלעצק)
 1234567 תמונת

אוצר החכמה
 תמונת

עד היום הנני משתאה ומשתומם: היתכן שלא הרגיש בסכנה וחרף את נפשו, כדי להציל נפש בישראל? ואולי הרגיש היטב ואף על פי כן, העמיד את עצמו בסכנה. סמוך ובטוח היה כי בעזרת השם לא יאונה לו כל רע.

ב. ר' קדיש מלמד

סבי, אבי אמי, ר' קדיש המלמד היה יהודי כחוש וצנום. פיאותיו מסולסלות, זקנו דליל ועיניו גדולות ומביעות רוח. שנים רבות הורה את לימודי הגמרא וכתבי הקודש בכיתה הרביעית של ה"תלמוד תורה" העירוני, הטיל מרה בתלמידיו, כדרך שאר המלמדים בעיר.

ידידי המשורר, אפרים ליסיצקי, סח לי, כי את ידיעתו בדקדוק השפה העברית, רכש מסבי ר' קדיש המלמד. מלבד עבודתו בתלמוד-תורה היה קורא שיעורים בפני מבוגרים בבית הכנסת "כאפאשקער".

אמי ספרה לי, כי בלמדו את ילדיו של ר' שמואל ליבוביץ, בכפר פודליפצה הסמוך (אחד מהם, ר' ברוך בער ז"ל, ישב על כסא הרבנות של הלוקס), שהיה בעל משק בעיבורה של העיר, קיבל ממנו חלק משכרו בגידולי קרקע שונים וביניהם —

הדרך בחזקת סכנה. יש שנתפסו על ידי שוטרי הגבול הבולשביסטים ונחשבו לקונטר-רובליוציונרים. בין כתלי הישיבה פשטה שמועה, שכמה מתלמידיה נפלו בידי שוטרי הגבול הפולנים ונידונו למאסר, מלקות ולענויים קשים.

כשהגיעה שעת לצאת את סלוצק, יגורתי, שמא אתפס וסחתי את פחדי באוני הרב, דאגתי נגעה ללבו ונמלך בדעתי מה לעשות לטובתי. לבסוף החליט לתת בידי תעודה כתובה פולנית, כי הוא מכירני בתור נער ישר דרך, תלמיד ישיבתו. תעודה זו, חשב הרב, תמתיק את דיני, במקרה שאתפס, חלילה, בידי שומרי הספר הפולנים. לבלר יודע פולנית כתב את נוסח התעודה בכתב נקי ומסולסל והרב חתם בעצם ידו.

לא הבנתי אז מה סיכן הרב את נפשו במתן תעודה זו. אילו נאסרתי ע"י שומרי הגבול הסובייטי ובידי תעודת הרב, וודאי היו טופלים עליו אשמה, שהוא מסייע בידי צעירים לברוח מרוסיה לפולין. בלי ספק היו פוקדים עליו גם ה"חטא" ביום דין, כי פקידי השלטון הסובייטי הביטו עליו זה כבר בעין רעה. עד שנאלץ גם הוא להימלט ולעבור את הגבול כעבור חודש. למרות כל אלה נתן לי הרב את התעודה בלווית ברכה, שאצליה להגיע למחוז חפצי בשלום.

נשארו בלי משען ומשענת. מחלות מדבקות התפשטו בעיר. השאלה, כיצד לספק מזון, כסות, דיור ורפואות לפליטים, העסיקה את השלישיה, שהתמסרה לעזרה ציבורית, והרי הם: הד"ר שילדקרויט, אב ופטרון לכל בני העיר בימים ההם, ר' ישיהו מנדל דערעצין, עסקן חרוץ ובעל נפש יקרה ואבי מורי.

יום יום היו ממציאים קמח או לחם לנצרכים, בכל ערב שבת בבוקר חילקו לכל משפחה שתי חלות לחם משנה לכבוד השבת. אבא היה בין המחלקים (אם אין זכרונות מטעני נעשתה החלוקה בלשכת "לינת הצדק" בבית הכנסת הקר). היה מקפיד "להסתיר" כמה חלות לשם מתן בסתר לבעלי-בתים, שירדו מנכסיהם, או לתלמידי חכמים ובני טובים, כדי שלא לבייש אותם בעמידה בתור.

אבא היה קיצוני בענייני דת, החשיב את לימוד השפה העברית וספרות ישראל ולא מנעני מלימוד התנ"ך ומקריאה בספרות העברית החדשה.

עם המהפכה הבולשביסטית הורע המצב בעיר. המלחמה בין הבולשביקים והפולנים עשתה שמות. אם גברו הראשונים עמדו בני העיר בפני סכנת רעב, מחלות ובפני דאגה לעתיד החיים הרוחניים; ואם גברו הפולנים, איימה על היהודים סכנת נפשות ממש. קלגסי ה"הלערצ'קים" וה"פונאנצ'קים" התעללו מאד ביהודים, הרגו, פצעו מירטו זקנים, יהודים הושלכו מקרונות הרכבת. כן רבו חללים יהודים, שנרצחו בידי פורעים בכפרים, סמוכים לסלוצק והובאו העירה לקבר ישראל. באותם ימים נמלט אבא לאמריקה. אחרי שלוש שנים העביר גם את משפחתו לשם, אך הקשר בינו לבין סלוצק לא ניתק, כי עזר לקיום הישיבות בסלוצק ובקלצק. יעידו על כך המכתבים המצויים אצלי מאת ראש ישיבת קלצק, ר' אהרן קוטלר, ומאת הרב ר' אשר סנדומירסקי, שהיה משגיח ישיבת "עץ-חיים" בסלוצק.

והרי קטעים ממכתבו של האחרון מסלוצק מכת"ד תמוז תרפ"ג, לאחר שהגאון ר' איסר זלמן נאלץ לברוח: "נמצאים פה קרוב למאה גדולי תורה, המוסרים את נפשם ממש, כגדו" לינו וחכמינו לפנינו, בימי הגזירות — עד כי נוכל לקרא עליהם, "אדם כי ימות באוהל". מוסד זה הוא הכי חשוב וגדול, השריד היחידי, שנשאר לפליטה ברחבי ארצנו".

— — — אל יחרב ח"ו המוסד הקדוש הזה מפני סיבות גשמיות".

אבא נפטר בניו-יורק.

ד. הד"ר ליאווא שילדקרויט ע"ה
גבה קומה ורחב כתפיים היה האיש. בעל שאר רוח, לא חמד ממון ולא רדף אחר הכבוד. פעל לטובת הכלל ולטובת הפרט בימי שלום ובשעות חירום. בהכנסו לאיזה בית, היה מכניס עמו אוריה של כבוד ובני הבית מקבלים פניו מתוך הערצה.

בימות החורף היה מופיע בבית החולה, לבוש פרווה יקרה וכובע שעיר לראשו כאחד האצילים הפולנים ולאמתו של דבר ניצב לפניך יהודי, שאהב את אחיו מדלת העם וחש לעזרתם בעת צרה. לפי חינוכו ותורתו היה שונה מבני

עגלה מלאה תפוחי אדמה, שהספיקו מזון לזמן רב. אמי ואחיה העבירו את תפוחי האדמה למרתף, לאור עששית שהיתה תלויה על הכותל. במקרה התהפכה העששית והנפט נשפך על ערימת תפוחי האדמה. בני המשפחה לא נמנעו מלאכול את תפוחי האדמה עד תומם, אף כי ריח הנפט נדף מהם. עד כדי כך גדלה העניות בביתנו.

לאחותו של ר' שמואל הנ"ל היה סבי הולך ברגל הלוך ושוב ופעם בחורף אירע, שנשבר הקרח מתחת לרגליו ולולא חשו איכרים לקולות קריאתו היה טובע במימי הנהר.

קשות היו שנות חייו האחרונות, כשעברה העיר פעמים אחדות משלטון לשלטון. פעם, בתקופת השלטון הסובייטי, קרה שנתפס בבית הכנסת כאפאשקער, ע"י אחד ממרשיעי הברית בשעה שלימד את שני נכדיו הקטנים תורה. נחבש בבית האסורים, הועמד למשפט ושוחחר מחמת זקנתו המופלגת. אמרו בעיר שהמלשין והשופט, שניהם כאחד, היו מתלמידיו לשעבר. כשהיגרה משפחתנו לארה"ב הצענו שגם הוא יסע לאמריקה ויצטרף אלינו. בתחילה פקפק ואח"כ סירב, כי רצה לבלות את שנותיו האחרונות בעיר מולדתו עם שאר בני משפחתו.

במכתביו אלינו לא התלונן על מצבו. בתו הצעירה וחתנו כלכלו את שיבתו בכבוד. לא קבל על בריאותו המתמוטטת. רבה היתה שמחתו על כך שבניו ובני בניו עוסקים בתורה ובמצוות, אפילו באמריקה. בשביעי של פסח שנת תרפ"ו חלה בשפעת. מחלה זו התישה את שארית כחו והרגיש, שבא קצו.

בכ"ה אייר נסתלק והוא אז בן שבעים וחמש. כבוד גדול עשו לו יהודי סלוצק, הספידוהו כהלכה והובאו למנוחת עולמים בחלקת בית העלמין בין חשובי העדה.

ג. חיי אבא

אבא ז"ל, הרב חיים זאב וואלף גולדברג, יליד קובנה היה, בן להורים עניים, שהתפרנסו בדוחק ממלאכת נגרות. עו" דו נער צעיר למד בישיבות לומזה וסלובודקה. לאחר מכן עבר לישיבת "עץ-חיים" בסלוצק, אשתו היתה סלוצקאית הא"ל בתו של ר' קדיש המלמד. כשהוסמך להוראה נעתר לבקשת הגאון ר' משה מרדכי עפשטיין ז"ל לנסוע לאמריקה ולהטיף שם לטובת ישיבת סלובודקה, "העולם החדש" וסדריו הדמוקרטיים מצאו חן בעיניו וכמעט שהחליט להשאר שם בתור רב. אלא שלבסוף חזר לסלוצק.

לא עשה את תורתו קרדום ולא חזר לכסא הרבנות בשובו לסלוצק. שלח ידו במסחר, ומכיוון ששבילי המסחר לא היו נהירים לו, יצא וידיו על ראשו. את רוב זמנו השקיע בלימוד התורה וספרי יראים.

בפרוץ מלחמת העולם הראשונה נפתח כר נרחב לעזרת אחים בממדים גדולים ואבא הטיל על עצמו להושיט עזרה לאחים ואומללים, שיד המלחמה פגעה בהם — והיא גולת הכותרת של פעולותיו באותם ה"ימים הנוראים". נוסף למהגרי הגדול של סתם עניי העיר רבו הפליטים, שגלו מערי הספר, משפחות שלימות בעירום ובחוסר כל, ביניהם אמידים, שירדו מנכסיהם, נשים, שבעליהן נלקחו לעבודת הצבא והן וילדיהן

ההמון היהודי, אף על פי כן הבין לרוחם, דיבר בלשונם והתקרב אליהם.

בשיחה עם בן עירנו, המשורר ר' אפרים ליסיצקי, העלינו כמה וכמה זכרונות. איש שיחי — חלה בימי נעוריו במחלת הקדחת, ביקר אצל הד"ר שילדקרויט לפני תשעה באב והלוו פקד עליה, שלא יינזר ממאכלי בשר.

לטובת עניי סלוצק העמיד ד"ר שילדקרויט בחדר ההמתנה קופסא סגורה, שכל אחד ישלשל לתוכה את שכר הרופא, לפי יכולתו. לפעמים, אחרי בדיקת חולה עני, היה תחב מטבע מתחת לבר, בלי שירגישו בכך בני הבית ובצאתו אמר: שמת את "הרעצפנט" מתחת לבר והנני מאחל לחולה רפואה שלימה. שגורה היתה בפיו אמרה של היתול, כי יש להאמין בתחיית המתים. יהודי אוכל בשבת מנה גדושה של "טשולנט", שוכב לישון, וקם בריא ושלם — האין זו תחית המתים? ביום הכפורים היה בא לבית הכנסת לתפילת נעילה.

אחרי מהפכת אוקטובר, פרצה מגפה קשה של חולי מעיים (דיזנטריה). המצב היה קשה — חולים מרובים ורופאים מועטים; רפואות — רובן אין להשיג ומיעוטן — ביקור. בעיקר חסר היה מזון לחסן את הגוף ורבו קרבנות הרעב. ד"ר שילדקרויט עבד לילה ויום בלי הפוגה, מבלי לחוס על בריאותו.

בבוקר אחד פשטו זוגות זוגות של חיילים בכל חלקי העיר וערכו חיפושים. רשמית היו החיפושים לשם ביעור סחורה, שנאסרה מטעם השלטון, אלא מכיון שניתנה רשות למשחית, לא הבחין בין אסור למותר והמחפשים שלחו ידם בביוזה. כמה מהומה בעיר ולא היה מי שיעצור את השוד. ולפתע, כאילו התרחש נס — נפסקו החיפושים. פשטה שמועה בעיר, שהד"ר שילדקרויט הריץ מברק לשלטונות במוסקבה, ומשם נתקבלה פקודה להפסיק את החיפושים.

הדבר שמור בזכרוננו, כי ימים אחדים לאחר מכן, הלכתי עם אמי כדוגמת אנשים אחרים לאחד המחסנים וחתמנו הצהרה כי תחרימו אצלנו שני שקי קמח והגזילה הושבת. משהתרוששו תושבי סלוצק אחרי הקרבות בין הרוסים והפולנים בחוצות העיר, לא היתה ברירה אלא לפנות אל אחינו מעבר לים, שיבואו לעזרת סלוצק השדודה והדוויה. כמו שלושה ראשי העדה, הלא הם שני רבניה, והד"ר שילדקרויט והריצו, קולקורא לאחינו בארה"ב. וזה נוסח הקולקורא (הופיע ב"הצפירה" ביום ד', 24 נובמבר 1920).

קול קורא לעזרה — מאת עדת ישראל בסלוצק

"אחינו שמעונו! במשך שנות המלחמה רבות סבלנו, צרות הרבה עברו על ראשנו. משלטון לשלטון עברנו, פשטנו צורה, ולבשנו צורה, כל מיני תלאות עברו עלינו. סכנת נפשות ופחד מות היו לנו, החנויות היו סגורות, והאחרון הקבדי, כי במשך 4 החודשים ריששו מאוד. שבתו עוברי אורח,

ערומים נותרנו, כי כולנו שודדנו. בימים האחרונים ראינו בעינינו, את להט החרב המתהפכת, כי המלחמה היתה בעיר, חיצים עברו על ראשנו, חיצים מוות, וחיצים מפץ, הרבה בתים נהרסו, פצועים היו הרבה, גם קרבנות אדם לא מעט, שריפות הרבה היו בחלקי העיר, חומת בית המרחץ נשרפה כולה, חומת הקהילה והחנויות עלו על המוקד. כל בתי הצדקה, בית מחסה ליתומים, בית מושב זקנים, בית החולים, המה במצב נורא ואיום, בלא מזון ומחיה, ובלא כסות ושמלה, זקנים וילדים, פשטו יד לבקש עזרה, ואין כוח בידינו לנהלם, אף בלחם צר, ומים לחץ, בתי הספר שבתו באין תשלום למורים ובאין עצים להסקה, רעבים יחפים וערומים, יסובבו בחוצות לבקש עזרה, אך מי יוכל למלא משאלותם, כי חסרנו כל, ובעלי בתים אשר תמיד היתה ידם פתוחה לכל דורש ומבקש, נהפכו עתה לדורשים ומבקשים. ועתה אחינו עצמנו ובשרנו, אשר באמריקה, אליכם עינינו תלויות, וידינו פשוטות, הבו לנו עזרה בצר, דעו את אשר לכם לעשות, מהרו בל תתמהמה, כי אנחנו לעצמנו אין בנו כוח לעשות דבר מה, הננו מוטלים לפניכם כאבן שאין לה הופכין ולכם משפט הגאולה".

יום א' כ"ז חשוון אפר"ת לפ"ק פ"ק סלוצק.

ד"ר ל. שילדקרויט

נאום איסר זלמן מעלצער אב"ד ור"י דפ"ק.

נאום יוסף בהגאון מר"ה מאיר זצ"ל החופ"ק הנ"ל.

שילוח הכספים — על שם הקהילה הוורשאוויי לקהילת סלוצק.

לפתע נפוצה השמועה הקשה שהד"ר שילדקרויט חולה מסוכן, וקשה שבעתים היה אותו הבוקר, כשנודע שהד"ר שילדקרויט איננו. המונים נהרו מכל קצווי העיר ללוותו למנוחת עולמים. ארונו הוצא החוצה ומסביב הושלך הס. צופים, דוממים ואבלים עמדו תושבי העיר לאלפיהם. הגוש הגדול זו ממקומו והלוויה התחילה. ארונו נישא על כתפיים לבית החולים הגדול המודרני ומשם ל"הקדש", בו היו מוטלים חולים יהודים עניים, אשר בהם טיפל במשך עשרות שנים.

בבית הקברות הספידו הרב אברהם יצחק שיסגאל ז"ל, מתלמידי ישיבת סלוצק וסלובודקה. ואך פתח את דבריו בהתרגשות ובקול נוגה — "מרגלית יקרה היתה לנו ואבדה לנו" — ומיד געה כל העם בבכיה. אחד המספידים, הרב ר' יוסף פיימער זצ"ל, סיפר בשבחו של הנפטר ואמר, שבחייו הקריב את עצמו על מזבח אחיו בני עירו, והרי הוא עתה כקרבן עולה, לשמע דברים אלה קפץ אחד ממרשיעי הברית ממקומו, כנשך נחש, וזלזל בפומבי בכבוד הרב. כמעט פרצה שערוריה בבית הקברות, אך הרב, למרות היותו צנוע ונחבא אל הכלים, לא גרע מדברי המחוצף והמשיך בהספדו.